

خواندن ۱۰۰۰ رُمان تا ۲۰ سالگی!

درباره علاقه آیت... خامنه‌ای به حوزه ادبیات، به ویژه شعر و رمان، حضور ایشان در انجمن‌های ادبی، مطالعه گسترده ادبیات داستانی و آشنایی حیرت‌انگیز با آثار نویسندگان و شاعران برجسته ایران و جهان

بخش پنجم

غلامحسین یوسفی، محمدرضا حکیمی، علی شریعتی، قاسم رسا، غلامرضا قدسی‌نژاد، محمد قهرمان، ذبیح... صاحبکار، مهدی اخوان ثالث و علی باقرزاده حضور داشتند. آقا در این جلسات، دوستان شاعری پیدا کردند که به آن‌ها علاقه بسیاری داشتند: «هر چند امین بسته دنیا نی‌ام اما / دل‌بسته یاران خراسانی خویشم». آیت‌ا... خامنه‌ای از ساعت‌های حضور در انجمن ادبی فرخ، خاطرات خوبی در ذهن دارند: «تالار

اصطلاح به عنوان «عنصر سفید» آن روزگار، به آلمان یا فرانسه می‌رود. ولی پس از مدتی که به شوروی برمی‌گردد، کتاب «گذر از رنج‌ها» را می‌نویسد. نمی‌دانم این کتاب را دیده‌اید یا نه؟ «گذر از رنج‌ها» رمانی بسیار عالی در باب انقلاب سوسیالیستی شوروی است. این آدم که ابتدا ضد انقلاب بوده است، چنین کتابی می‌نویسد.» (۴) هدایت... بهبودی در کتاب شرح اسم با اشاره به نگاه آقا به رمان و مقایسه آن با رسالت و نقش هنر می‌نویسد: «نگاه او به هنر از زاویه‌ای است که صاحب هنر بتواند بدان کارکرد اجتماعی ببخشد. چنین کارکردی نمی‌تواند تعارف‌بردار و فرمایشی باشد، بلکه هنر، آینه زیبایی‌ها و زشتی‌های جامعه است؛ چیزی که در رمان به بهترین شکل می‌توان بدان پرداخت.» (۵)

از «نسیم» تا «امین»

علاقه آقا به شعر، همان‌طور که می‌دانید و البته در ابتدای این نوشتار هم اشاره کردیم، علاقه‌ای بسیار ریشه‌دار و شناخته شده‌تر از توجه ایشان به رمان و داستان است؛ علاقه‌ای که انعکاس آن در جلسات سالانه با شاعران، در نیمه ماه مبارک رمضان، کاملاً به چشم می‌آید. آیت‌ا... خامنه‌ای به سرودن شعر هم علاقه دارند و هم در آن متبحرند و در آثار دوره متأخر خودشان، «امین» تخلص می‌کنند. با این حال، «امین» اولین تخلص شعری ایشان نیست و پیش از آن از تخلص «نسیم» و لقب «ضیاءالدین» نیز، برای فعالیت‌های ادبی‌شان بهره برده‌اند. (۶) آقا به شعر نیز، مانند دیگر سبک‌های ادبی، تنها از باب زیبایی‌شناسی و لذت بردن از مفاهیم مندرج در آن، علاقه ندارند، بلکه به قول دکتر محمدعلی آذرشب (۷) شعر «یکی از محورهای تأثیرگذاری شخصیت آقا در مسائل فرهنگی است.» (۸) یکی از نخستین سروده‌های آیت‌ا... خامنه‌ای که شاید مربوط به حدود سال ۱۳۳۴ ش. (۱۶ سالگی ایشان) باشد، با این مصرع شروع می‌شود: «دلم قرار نمی‌گیرد از فغان بی‌تو / سپندوار ز کف داده‌ام عنان بی‌تو.» (۹) دوران جوانی آقا، یعنی زمانی که در مشهد تحصیل می‌کردند نیز، در ارتباط با اجتماعات شاعرانه و انجمن‌های ادبی معروفی مانند «انجمن ادبی فردوسی» و «انجمن ادبی فرخ» گذشت. ایشان در این جلسات با علاقه شرکت می‌کردند، اما کمتر پیش می‌آمد که شعری از خود را قرائت کنند (۱۰) و بیشتر، در کسوت منتقد ادبی به بیان دیدگاه‌هایشان می‌پرداختند؛ دیدگاه‌هایی که در آن انجمن‌های ریشه‌دار ادبی، با وجود استادان و شعرای بنام زمانه، تقریباً همیشه مورد توجه قرار می‌گرفت و حتی شاعر شعر نقد شده را به تحسین منتقد جوان وا می‌داشت. در این انجمن‌ها، بزرگانی مانند دکتر علی‌اکبر فیاض، دکتر احمدعلی رجائی بخارائی، دکتر

آقا از همان دوران کودکی با شعر آشنایی داشتند؛ مادر بزرگوارشان به غزلیات حافظ علاقه‌مند بود و این علاقه را در ذهن فرزندانش نهادینه کرد؛ اما شاید بین آن‌ها، هیچ کدام مانند آیت‌ا... خامنه‌ای با شعر مأنوس نشد. با این حال، نکته‌ای که شاید خیلی‌ها ندانند، این است که آنس و علاقه آقا به «رُمان» و آثار ادبی منثور، تقریباً به اندازه شعر قدمت دارد. ایشان در دوران نوجوانی و جوانی، سخت به مطالعه رمان علاقه پیدا کردند، علاقه‌ای که تا به امروز در وجود ایشان باقی مانده و باعث نگارش ده‌ها تقریظ ادیبانه و نقادانه بر آثار داستانی شده‌است. آیت‌ا... خامنه‌ای تا پیش از آن که به ۲۰ سالگی برسند، حدود هزار رمان را مطالعه کرده‌بودند (۱)؛ معنای این عدد، مطالعه دایمی آثار ادبی است. با این حال، ایشان درباره مطالعه رمان‌ها توصیه‌های جالب و کاربردی هم دارند: «همه رمان‌ها را نباید خواند. بعضی از رمان‌ها صرفاً خیال‌پردازی است و هیچ چیزی در آن نیست. هیچ پیامی ندارد. این‌ها را اصلاً نباید خواند. البته من این‌ها را خوانده‌ام، چون هیچ کس نبوده که به من بگوید چه چیزی بخوان، چه چیزی نخوان. من خودم یک زمانی به رمان رسیدم و یک زمانی هم آن را قطع کردم. بنابراین من این اشتباه را کردم که همه‌جور رمان‌هایی را خوانده‌ام. بنابراین آن رمانی را که پیامی دارد، باید خواند. رمان‌هایی هست که پیام‌های تاریخی دارد. یعنی آموزش‌های تاریخی فراوان در آن است و تصویرهای دقیق و ریزی در آن از یک بخشی از وقایع تاریخی وجود دارد.» (۲) مطالعه رمان بخشی از اصلی‌ترین سرگرمی‌های فرهنگی آقا را در دوران پیش از عزیمت به قم تشکیل می‌داد. حافظه فوق‌العاده ایشان باعث شد که مشخصات بخش مهمی از این آثار در ذهن‌شان باقی بماند و تا امروز، در بسیاری از دیدارها و سخنرانی‌ها، انعکاس یابد. مثلاً آیت‌ا... خامنه‌ای، به مناسبتی، درباره الکسی تولستوی (۳) می‌گویند: «[یکی از کسانی که جذب انقلاب مارکسیستی روسیه می‌شود،] الکسی تولستوی است که من یکی دوبار، به مناسبتی اسم او را در جمع بعضی از شما آقایان که به این‌جا آمده بودید، آورده‌ام؛ چون از او خیلی خوشم می‌آید. او که چند کتاب معروف هم دارد، نویسنده عجیبی است. الکسی تولستوی تا سال ۱۹۲۵ میلادی، ضدانقلاب بوده‌است و حتی از کشور فرار می‌کند و به قول آقایان، به

پی‌نوشت‌ها:

۱. «شرح اسم: زندگی‌نامه آیت‌ا... سیدعلی حسینی خامنه‌ای (۱۳۵۷ - ۱۳۱۸)، نوشته هدایت‌ا... بهبودی، نشر مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۹۱؛ صفحه ۷۰
۲. گزارش کوتاهی از زندگی ادبی حضرت آیت‌ا... خامنه‌ای، تحقیق و نگارش: محسن مؤمنی شریف، انتشار یافته در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب (Khamenei.ir)
۳. الکسی نیکولایوویچ تولستوی، نویسنده مشهور روس، در گذشته ۴ اسفند ۱۳۲۳ خورشیدی. وی عضو آکادمی علوم اتحاد جماهیر شوروی بود و برای کتاب «گذر از رنج‌ها» جوایز مختلفی را دریافت کرد. از میان آثار تولستوی، افزون بر «گذر از رنج‌ها» می‌توان به «طغیان ماشین‌ها» و «پتر اول» نیز اشاره کرد. نباید او را با لئو نیکولایوویچ تولستوی، در گذشته سال ۱۲۸۹ خورشیدی و نویسنده رمان مشهور «جنگ و صلح» اشتباه بگیریم.
۴. بیانات در دیدار هنرمندان و مسئولان فرهنگی کشور؛ ۲۲ تیر ۱۳۷۳؛ انتشار یافته در پایگاه اطلاع‌رسانی دفتر حفظ و نشر آثار رهبر معظم انقلاب (Khamenei.ir)
۵. «شرح اسم: ...»، همان‌جا
۶. «شرح اسم: ...»، صفحه ۷۱ - نمونه مربوط به استفاده آیت‌ا... خامنه‌ای از لقب «ضیاءالدین» را می‌توان در یادداشت معظم‌له، پشت عکسی که به عنوان یادگاری، در دوران جوانی، به حجت‌الاسلام والمسلمین سیدهادی خسروشاهی هدیه کردند، ملاحظه کرد: «هوالمعزیز. این عکس ناقابل را به رفیق مکرم و برادر معظم جناب آقای سیدهادی خسروشاهی تقدیم می‌نمایم تا از خاطر عاطر محو نشود. احقر، ضیاءالدین حسینی خامنه‌ای.» (بنگرید: جستارهایی در منش اخلاقی و اجتماعی رهبر معظم انقلاب در گفت‌وگو با حجت‌الاسلام و المسلمین سیدهادی خسروشاهی؛ مجله پاسدار اسلام، شماره ۳۴۸، آذرماه ۱۳۸۹، ص ۱۱)
۷. استاد دانشگاه تهران و مترجم متن عربی کتاب «خون دلی که لعل شد». این کتاب با عنوان «إن مع الصبر نصر» برای مخاطبان عرب‌زبان منتشر شده‌است.
۸. حضرت ماه: مروری بر شخصیت، سیره و اندیشه‌های ناب امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، نویسنده: عظیم الیاسی، دفتر نشر معارف، ص ۵۰
۹. «شرح اسم: ...»، همان‌جا
۱۰. هدایت‌ا... بهبودی در این باره می‌نویسد: «سطح ادبی انجمن و شاعران صاحب‌ذوق آن، اشعار او را در میان کاغذها حبس کرد. بعدها که مضمون شعرش قواره‌ای برابر با شعرهای شاعران نامور پیدا کرد، باز از ارائه آن در مجامع ادبی خودداری کرد. او تنها در انجمن ادبی اصفهان (کمال‌الدین اسماعیل) دست شعر خود را رو کرد. در سفری که با سیدجعفر طباطبایی قمی به اصفهان داشت، در انجمن ادبی آن شهر که در مدرسه چهارباغ برپا می‌شد، حاضر شد ...» («شرح اسم: ...»، صفحه ۷۴)
۱۱. گزارش کوتاهی از زندگی ادبی حضرت آیت‌ا... خامنه‌ای، تحقیق و نگارش: محسن مؤمنی شریف